
АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВ

УДК 81'37:(001.4:004)

СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІСТОРИЧНИХ РЕАЛІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Жирова В.М., Борискіна К.В.

In this article the authors explore the nature of nationally-colored words that have historical and cultural associations, point out that historical loanwords are widely represented in the language and render information about different periods of the British way of life.

Key words: *British units of specific national lexicon, peculiarly British words, nationally-colored words, connotations, overtones, nuances, significance, elements of society, historical, culture/cultural.*

В данной статье авторы исследуют исторические реалии и их семантические характеристики, показывая, что национально маркированная лексика и фразеология является носителем национального и исторического колорита и имеет культурный компонент в своем значении.

Ключевые слова: *безэквивалентная лексика, реалии, фоновые знания, ономастические реалии, культурно маркированные единицы, национально маркированная лексика, семантика языковой единицы, культурный компонент, национальный и/или исторический колорит, экстралингвистическая интерпретация.*

Термін “реалія” використовується в лінгвістиці, літературознавстві, перекладознавстві та лінгвокраїнознавстві. Реалії – це слова, що називають об’єкти, характерні для побуту, культури, соціального та історичного розвитку певного народу; це носії національного або історичного колориту, які не мають точних еквівалентів у інших мовах, а отже, потребують особливого підходу. Реалії зараховані до самостійного кола слів у межах безеквівалентної лексики.

Теоретико-методологічною базою дослідження є лінгвістичні словники О. Ахманової [1] та Д. Розенталя [6], лінгвокраїнознавчий словник А. Рума [2], наукові праці болгарських лінгвістів С. Влахова та С. Флоріна [4], дослідників українських реалій Р. Зорівчак [5], американських реалій Г. Томахіна [7], латиноамериканських реалій В. Виноградова [3].

Так, дослідник Г. Томахін, розглядаючи специфіку американських реалій, виділяє три групи:

- *ономастичні реалії*: географічні назви (топоніми), особливо ті, що мають культурно-історичні асоціації; антропоніми – імена історичних особистостей, суспільних діячів, вчених, письменників, діячів

мистецтва, популярних спортсменів, персонажів художньої літератури й фольклору, назви творів літератури та мистецтва; історичні факти й події в житті країни; назви державних і суспільних установ;

- *реалії, які позначаються апеллятивною лексикою*: географічні терміни, що позначають особливості природно-географічного середовища, флори, фауни, деякі слова (у тому числі загальновідомі терміни), що стосується державного устрою, суспільно-політичного життя країни, юриспруденції, військової справи, мистецтва, системи освіти, побуту, традицій та звичаїв;
- *реалії афористичного рівня* – цитати, крилаті вислови.

Також Т. Томахін визначав *денотативні реалії* – лексичні одиниці, семантична структура яких цілком заповнена фоновою лексичною інформацією. *Коннотативні реалії* – це лексичні одиниці, які, позначаючи найзвичайніші поняття, виражають разом з тим змістові та емоційні “фонові відтінки”.

Під час дослідження нами розглянуті переважно ономастичні реалії, взяті з підруч-

ника з лінгвокраїнознавства Великобританії "An Illustrated History of Britain" [8]. До найдавніших реалій Великобританії можна зарахувати доісторичні споруди з каміння чи деревини – *henges* (*Stonehendge* – найвідоміший з них); *bluestones* – каміння, що формує внутрішнє коло Стоунхенджа; *barrows* – могильні насипи з каміння або землі. Вперше ці реалії згадуються у книзі *History of Britain by Geoffrey Monmouth*. З кельтського періоду в історії Великобританії до наших часів дійшли назви міст – *London*, *Leeds* та річок – *Thames*, *Mersey*, *Severn*, *Avon*.

Варто також зазначити, що провідну роль у суспільному житті тогочасного населення відігравали жерці – *Druids*. До артефактів, пов'язаних з перебуванням кельтів, можна зарахувати *The Stanwick Horse Mask* – чудовий приклад роботи ковалів, датований 50 р. н. е. А серед правителів того часу найвизначнішою була *Boadicea* – цариця кельтів, яка очолила боротьбу проти завойовників-римлян, але через нерівність сил була змушена поступитися. До речі, вважається, що легендарний король *Arthur* і його рицарі *Round Table* жили саме в ті часи.

За часів кельтів Уельс ("*Wales*" – земля чужинців) поділявся на декілька королівств: *Dyfed*, *Glamorgan*, *Ceredigion*, *Powys*, *Gwynedd*. Цікаво те, що валійці називали себе *cymry* ("fellow countrymen"). Ірландія також складалась з п'яти королівств: *Ulster*, *Munster*, *Leinster*, *Connaught*, *Tara*. Найдавніша літературна пам'ятка Ірландії цього періоду – *Book of Cells*. В Ірландії ідеї християнства розповсюджував чоловік на ім'я *Patrick*, який згодом став святим покровителем цієї країни. У тогочасній Шотландії (*Lowlands*) поруч зі скотами жили пікти (*Picts*). Суспільство поділялося на родові громади – *clans*. Християнство в Шотландії розповсюдив *Columba*, який також переміг чудовисько *Loch Ness*.

Завоювавши Британію, римляни все ж не могли підкорити ворожу Шотландію (*Scotland*), яку вони називали *Caledonia*, тому їм довелося збудувати *Hadrian's Wall* (названа на честь правителя *Hardian*), щоб захистити свою територію від набігів з півночі. Римляни заснували багато міст, які згодом стали великими промисловими центрами, відомими досі: *Gloucester*, *Leicester*, *Doncaster*, *Winchester*, *Chester*, *Lancaster* і багато інших, що походять від лат. *castra* – "табір".

Саме в період завоювання Британії англami, саксами і ютами країна отримала нову назву – *England* – земля англів. Також з'являються нові міста, назви яких є похідними від *farm* – "ферма" і *ton* – "поселення": *Birmingham*, *Nottingham*, *Southampton*, *Kingston* тощо. Сакси заснували три королівства –

Essex, *Sussex*, *Wessex*, англи – королівства *East Anglia*, *Mercia*, *Northumbria*, а більшість ютів мешкали в королівстві *Kent*. Одиницями адміністративного поділу стають графства – *shires*, а головними представниками влади – *sheriffs*. У 774 р. *Offa* вперше проголосив себе королем англійців. У цей час також з'являється Королівська Рада – *Witan*, і навіть зараз король чи королева мають групу радників, об'єднаних у *Privy Council*. У сільській місцевості кожне селище мало лорда (*lord* – "loaf ward" or *aldermen*) і леді (*lady* – "loaf kneader"). З'явилася англосаксонська армія – *fyrð*. З поширенням християнства в багатьох містах будувалися кафедральні собори *minsters*, найвідоміший з яких – *Westminster*. Варто зазначити, що *King Alfred the Great* наймав людей, які здобули базову освіту в цих закладах, записувати події тогочасності. Так було створено *Anglo-Saxon Chronicle*, яка разом з *Ecclesiastical History of the English People by Bede* стала найважливішим джерелом інформації для нащадків.

Король Альфред намагався протистояти набігам вікінгів з півночі, але поступово вони здобували перемогу. Населення земель, які опинялися в їх владі (*Danelow*), повинно було сплачувати певний податок – *Danegeld*. Сакси будували укріплення (*burghs*, які згодом стали *boroughs*: *Edinburgh*, *Bamburgh*, *Carrowburgh*, *Middlesbrough*), щоб захиститися від нападів войовничих вікінгів. Правління данів було нетривалим, і після смерті *Cnutu Witan* запросив *Edward the Confessor*, керувати королівством. Після нього *Harold* був обраний королем, але *Duck William of Normandy* стверджував, що той пообіцяв йому трон. У битві при *Hastings* переміг *William the Conqueror*, і розпочався новий період в історії Великобританії – час правління норманів.

Нормани впровадили феодальну систему і з'явилися нові суспільні класи – рицарі (*knights*), вільні люди ("*freemen*"), які мали власні земельні ділянки, і прислужники ("*serfs*"), які працювали на землевласників (*landlords*), що іноді віддавали селянам землі ("*farms*" від лат. "*firma*" – угода між землевласником і селянином) за певну роботу на їх території. Вільям розіслав по всій території гінців, щоб ті зробили перепис всіх земель, який дістав назву "*Domesday Book*" (від "*doom*" – Day of Judgment). Після кількох правителів (*William II (Rufus)*, *Henry I*, *Matilda*, *Henry II*) улюбленцем населення став *Richard I Lionheart*, який був для народу уособленням справжнього короля, який воював за християнську віру у Святій Землі. Його брат *John* був примушений парламентом підписати *Magna Carta (the Great Charter)*, що стало важливим кроком до по-

літичної переваги парламенту. У 1258 р. *Simon de Monfort* проголосив раду знаті – *parliament* (“discussion meeting”), щоб контролювати витрати короля *Henry III*. У період правління *Edward I* з’являються дві палати парламенту: *House of Lords* (“*gentry*”) & *House of Commons* (“*commoners*”).

За часів норманів англійці контролювали в Ірландії лише *Dublin* і невелику площу навколо нього (“*the Pale*”). Шотландці не погоджувалися визнавати владу англійського правителя (“*overlord*”), тому Едвард викрав священний камінь *Stone of Destiny*, на якому, за легендою, знаходився трон усіх шотландських королів. Шотландський рицар *William Wallace* очолив боротьбу, але його схопили і стратили на *London Bridge*. Внаслідок цього конфлікту Шотландія звернулася по допомогу до Франції, і вони уклали угоду, відому як “*Auld (Old) Alliance*”.

У період панування в Англії норманів були започатковані основи судової системи: з’явилися судді, що виконували свої обов’язки, подорожуючи країною (“*travelling*” / “*circuit*” judges). Ця система (“*common law*”) існує й сьогодні. Провина обвинуваченого доводилася шляхом фізичного випробування (“*ordeals*”), яке згодом було замінено більш гуманним судом.

У XIII ст. у країні набув поширення новий релігійний рух – братства (“*brotherhoods*” of *fraters*), а також з’явилася народна легенда про захисника бідних Робін Гуда (*Robin Hood*), який мешкав у Шервудському лісі (*Sherwood Forest*). За часів Ренесансу стрімко розвивалася освіта, особливо з появою таких університетів, як *Oxford*, *Cambridge*, а також численних “*grammar*” schools.

Варто також зазначити, що нормани зазнавали значну кількість міст (*Newcastle*, *Hull*, *Boston*, *Lynn*), деякі з яких отримали від короля “*charters of freedom*”, що звільняли жителів з-під ярма феодалних обов’язків. Значним кроком у розвитку торгівлі, крім процвітання гільдій (*guilds* – від сакс. “*gildan*” – платити) була поява “*chapmen*” / “*huckers*”, які купували товари в селах, а продавали їх у містах.

У наступний період в історії Англії король *Edward III* розпочав славнозвісну Сторічну війну (*Hundred Years War*) з Францією. Цей правитель також є засновником Ордену Підв’язки (*Order of the Garter*), члени якого досі збираються раз на рік у День Святого Георга (*St George’s Day*) у Віндзорському Палаці (*Windsor Castle*). У період Пізнього Середньовіччя новий клас (*yeomen*) торував собі шлях суспільними шаблями, і в 1381 р. *Richard II* навіть довелося боротися проти селянського повстання *Peasants’ Revolt*, яке очолив *Wat Tyler*. У цей час в Англії поширилося нове єретичне релігійне віяння

Lollardy (від лат. “*to say prayers*”), яке було доволі потужним і небезпечним для тогочасної церкви, тому за наказом *Henry IV* багато представників цієї течії було спалено на вогнищі.

Суперечки короля *Henry VI* зі знаттю призвели до розподілу суспільства на дві частини: Ланкастерів (“*Lancastrians*”), які підтримували короля, і Йорків (“*Yorkists*”), які були на боці графа Йоркського. Пізніше Вальтер Скотт (*Walter Scott*) назвав ці ворожнечі Війнами Троянд (“*Wars of the Roses*”), тому що біла троянда була символом Йорків, а червона – Ланкастерів.

Що стосується змін у суспільній драбині, то багато сквайрів (*esquires*), що раніше були просто слугами рицарів, тепер самі ставали рицарями. У 1363 р. *Edward III* призначив “*justices of peace*” (*JPs*), які виконують свої обов’язки й досі, розкривати дрібні злочини. Серед видатних діячів культури того часу варто згадати Вільяма Ленгленда (*William Langland*) і його твір “*Piers Plowman*”, в якому відображено ту епоху, а також Джеффри Чосера (*Geoffrey Chaucer*) і його “*The Canterbury Tales*”, які разом з “*Morte d’Arthur*” by *Malory* першими надрукував *William Caxton*.

У період правління Тюдорів (*Henry VII*, *Henry VIII*, *Edward VI*, *Mary “Queen of Scots”, Elizabeth*) у протестантській Англії посилювався вплив церковників (*parsons/vicars*). Шотландська церква – Кірка (*Kirk*), не мала єпископів і була більш демократичною, ніж англійська, до того ж вона керувалася *General Assembly*. Король Генріх VII впровадив “*Court of Star Chamber*”, щоб контролювати безчинства знаті. Правління Генріха VIII було відзначено кількома яскравими подіями, які кардинально змінили історію Англії. У 1534 р. парламент видав *Act of Supremacy*, у якому король проголошувався головою церкви. У парламенті з’явилася посада спікера (*Speaker*), щоб контролювати членів парламенту (*MPs*).

У цьому столітті поширилося піратство (“*sea dogs*”), а такі пірати, як *John Hawkins*, *Francis Drake*, *Martin Frobisher*, стали відомими в усьому світі. У 1536 р. незадоволений розпуском монастирів натовп рушив до Лондона, щоб висловити свій протест, але цей “*Pilgrimage of Grace*” був швидко припинений, а його лідери страчені. Але вже в 1601 р. парламент ухвалив перший закон на захист бідних – *Poor Law*. Єлизаветинська епоха позначена розквітом англійської літератури – *Thomas More*, *Christopher Marlowe*, *Ben Jonson*, *William Shakespeare*, *Sir Edmund Spenser*, *Sir Walter Raleigh*, *Sir Philip Sidney*.

Влада Стюартів (*James I*, *Charles I*, *Charles II*) була нетривалою через боротьбу

прибічників парламенту (*Roundheads*) на чолі з *Oliver Cromwell* і короля (*Royalists / Cavaliers*), який ігнорував найважливіші угоди *Magna Carta*, *Petition of Rights*. У ході *Glorious Revolution* (1688) перемогу здобув Олівер Кромвель, який проголосив себе Лордом Протектором (*Lord Protector*), але після його смерті *Protectorate* розвалився, і король знов був зведений на трон.

У XVII ст. (часи правління *James II, William of Orange, Queen Anne*) парламент, що складався з двох домінуючих партій *Whigs* ("cattle drivers") and *Tories* (Irish "thieves"), став впливовішим за короля, що було закріплено у *Bill of Rights* (1689). Від офіційної релігії відділилися численні секти ("*Levellers*", *Quakers*, *Baptists*, *Nonconformists (Puritans)*). Стюарти підтримували розвиток науки (*The Royal Society, The Royal Observatory*), тому ми знаємо значну кількість учених тих часів (*Roger Bacon, William of Ockham, Francis Bacon, William Harvey, Robert Boyle, Robert Hooke, Sir Isaac Newton, Christopher Wren*). Аристократи проводили дозвілля в *coffehouses*, тоді як бідніші люди ходили в "*alehouses*".

George I у ході нетривалої боротьби переміг прибічників влади Стюартів ("*Jacobites*") і в історії Англії розпочалася нова епоха. У XVIII ст. відбулося становлення банківської справи (*Bank of England, "bank notes", "promisory notes"*), а також з'явилася виконавча гілка влади: *Cabinet – "Her Majesty's Government"*. Серед помітних політичних діячів варто згадати про Джона Вілкса (*John Wilkes*), який досяг значних успіхів у боротьбі за право вільно висловлювати свої думки в парламенті.

У результаті війни за незалежність Америка здобула свободу від Англії. Цікаво те, що в самій Англії були люди, які підтримували боротьбу американських колоній, так звані радикали ("*radicals*": *Edmund Burke, Tom Paine*). Бурхливий промисловий переворот призвів до активних виступів робітників (*Luddites, Chartists, trade unions*), у країні поширилося нове релігійне віяння – *Methodism*.

Чарльз Діккенс (*Charles Dickens*) яскраво змалював у своїх творах Англію XIX ст. ("*Victorian age*" – на честь королеви Великобританії Вікторії). Саме в цей період поступово поліпшувалося становище робітників. Наприклад, власники підприємств *Robert Owen* і *Arthur Cadbury* зменшили тривалість робочого дня та вдосконалили умови життя і праці своїх робітників. У 1909 р. уперше з'явилися біржі праці для безробітних (*Labour Exchanges*). *William Booth* очолив новий релігійний рух проти бідності – "*Salvation Army*". *Cooperative Movement* (1844) та *Trades Union Congress* (1869) у

результаті призвели до виникнення партії, яка представляла інтереси робітничого класу в парламенті – *Labour Party*.

Деякі діячі мистецтва об'єдналися в "*Arts and Crafts Movement*" і шукали натхнення не в повсякденному житті, а в природі. Також у цей час відбувався розвиток науки, поштовхом до якого стала поява наукової праці Чарльза Дарвіна "Походження видів" (1857) (*Charles Darwin "The Origin of Species"*). Доволі популярними стають спортивні змагання: *cricket, football/soccer*. З'являються реалії, пов'язані з колоніями Великобританії: "*Commonwealth of Nations*" (офіційна назва країни), *Jingoism* (рух за колоніальність Великобританії), "*Opium Wars*", "*Indian Mutiny*". У 1851 р. центральною подією в суспільному житті була промислова виставка *Exhibition of the Industries of All Nations* у *Crystal Palace*, метою якої було продемонструвати світові всю велич англійської промисловості.

У XX ст. в Англії ("*the welfare state*") було збудовано підземну дорогу (*Underground, "tube"*) по всій країні, що значно полегшило пересування населення. Що стосується політичного життя, то в 1911 р. правителю Георгу V (*George V*) вдалося припинити свавілля консерваторів (*Conservatives*) у парламенті й віддати перевагу лібералам (*Liberals*), що пізніше призвело до зменшення повноважень Палати Лордів. Партія Лейбористів упровадила ряд важливих соціальних змін (*National Health Service* (1946) – надання безкоштовних медичних послуг, *National Assistant Act* (1948) – фінансова допомога пенсіонерам, інвалідам і безробітним. У 1921 р. Північна Ірландія відділилася від Великобританії (*Anglo-Irish Treaty*) і стала незалежною республікою з власним парламентом (*Dail in Dublin*). Серед найвпливовіших політичних діячів не можна не виокремити таких видатних особистостей, як Вінстон Черчилль (*Winston Churchill*) і Маргарет Тетчер (*Margaret Thatcher*).

У середині XX ст. саме в Англії зародилася масова поп-культура з появою талановитої культової групи *Beatles*, яка давала концерти по всьому світу й мала безліч прихильників.

Варто згадати, що в 1936 р. монархія країни пережила доволі серйозну кризу, коли король Едуард VIII (*Edward VIII*) відмовився від трону, щоб одружитися на жінці, яка нещодавно отримала розлучення. Втім, його брат Георг VI (*George VI*) став народним улюбленцем особливо після того, як він під час війни відмовився покидати свою резиденцію (*Buckingham Palace*). Зараз королевою Великобританії є Єлизавета II (*Elizabeth II*).

Таким чином, у ході дослідження нами були розглянуті семантичні характеристики історичних реалій Великобританії, а саме

географічних назв (топонімів), які мають культурно-історичні асоціації. Перш за все, це реалії, що описують боротьбу кельтів Британії проти завойовників-римлян; топоніми, які називають нові міста, одиниці адміністративного поділу; реалії, які виникають з поширенням християнства в період завоювання країни англами, саксами і ютами. Велика кількість реалій виникла за часів феодалізму, особливо тоді, коли виникла норманська судова система, та лексичні одиниці, що описують політичні зміни, релігійний рух, військові дії. В епоху правління Ланкастерів і Тюдорів виник ряд понять, що характеризували подальший розвиток парламентської системи у Британії, розквіт культури в епоху Ренесансу. Історичні реалії, що змальовують Англію XVII–XVIII ст., це, перш за все, слова, які стосуються політичних змін (недовге панування Протекторату), появи двох домінуючих партій парламенту, розвитку науки, становлення банківської справи, нових релігійних віянь, промислового перевороту. XIX ст. характеризують реалії, пов'язані з колонізацією й боротьбою робітничого класу за власні права. Початок XX ст. – це, передусім, політичні реалії.

Наше дослідження дало змогу виявити величезну кількість антропонімів, насамперед імен історичних особистостей, суспільних діячів, учених, діячів культури певних історичних епох. Розуміння семантики історичних реалій дає змогу більш детально й

чітко зрозуміти історію країни, мову якої ми вивчаємо.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 606 с.
2. Великобритания: Лингвострановедческий словарь / А.Р.У. Рум, Л.В. Колесников, Г.А. Пасечник и др. – М. : Русский язык, 1978. – 480 с.
3. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : Изд-во Инта среднего образования : РАО, 2001. – 224 с.
4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1986. – 352 с.
5. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.
6. Розенталь Д.Э. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова. – изд. 3-е, испр. и доп. – М. : Просвещение, 1985. – 543 с.
7. Томахин Г.Д. Реалии-американизмы : пособие по страноведению / Г.Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1988. – 239 с.
8. David McDowall. An Illustrated History of Great Britain. – Lnd. : Longman Group UK, 1989.

УДК 81'42

СТРУКТУРА Й СЕМАНТИКА НІМЕЦЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ І ПРИКАЗОК З НУМЕРАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ

Зубковська М.О.

В статті проаналізовані німецькі прислів'я та поговори з числительними, определена семантика нумерального компонента, выполнен анализ структуры употребления числительных. Определена частотность и причины употребления тех или иных числительных, проведен структурный анализ словосочетаний с числительными.

Ключевые слова: *прислів'я, поговорка, имя числительное, исторический аспект, семантика, структурный анализ.*

The article analyzes German proverbs and sayings with numerals, distinguishes the semantics of the numerical component used in the proverbs, provides analyses of the structure of the numerals' usage. The article researches the frequency and reasons of certain numerals' usage and provides the structure analyses of the word-combinations with numerals.

Key words: *proverbs, sayings numeral, historical aspect, semantics, structure analyses.*

Одним з джерел культурно-національної інтерпретації є прислів'я. Поряд з ними можна назвати художню літературу, фразеологізми тощо. Але доречність згадування прислів'я пояснюється тим, що воно являє

собою "неписаний звід законів і правил, у якому відбивається означений культурний інститут, що регламентував відносини людей" [3, с. 25].